

ALİ b. AHMED el-İMRÂNÎ

(علی بن أحمد المراني)

Alî b. Ahmed el-İmrânî el-Mevsilî
(ö. 344/955-56)

Matematikçi ve astrolog.

Doğum yeri ve yılı bilinmemekle beraber Mevsilî nisbesinden Musul'da doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir. Kaynaklarda, fazilet ve ilim sahibi bir insan olarak şöhret yaptığı, insanların kendisinden ilim öğrenmek ve zenginliğiyle ünlü kütüphanesinden faydalanmak için uzak beldelerden Musul'a geldikleri kayıtlıdır. Eserleri aritmetik, geometri ve astroloji üzerinedir. Bunlar arasında, Mısırlı matematikçi Ebû Kâmil Şücâ' b. Eslem'in *Kitâbü'l-Cebr ve'l-mukâbele* adlı eserine yaptığı serh ile uğurlu günlerin nasıl seçileceğine dair kaleme aldığı *Kitâbü'l-İhtiyârât* adlı astrolojik çalışması en tanınmış olanlarıdır. *el-İhtiyârât*, 1134 yılında Barselona'da Abraham Judaeus tarafından *De electionibus* adıyla Latince'ye tercüme edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Beyrut 1398/1978, s. 394; İbnü'l-Kiftî, *İhbarü'l-ulemâ*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-Mütenebbî), s. 156-157; H. Suter, *Die Mathematiker*, Leipzig 1900, s. 56-57; Ebû'l-Kâsım Kurbânî, *Zindeğnâme-i Riyâzîdânân-ı Devre-i İslâmî*, Tahran 1365, s. 321; Sezgin, *GAS*, V, 281, 291; VII, 166; Ziriklî, *el-A'âm*, V, 57; M. Ullmann, *Die Natur- und Geheimsenschaften im Islam*, Leiden 1972, s. 331-332; G. Sarton, *Introduction*, New York 1975, I, 632.

SARGON ERDEM

ALİ AKLÎ EFENDİ

(bk. AKLÎ ALİ, Tablîzâde).

ALİ el-A'LÂ

(علی الاعلی)

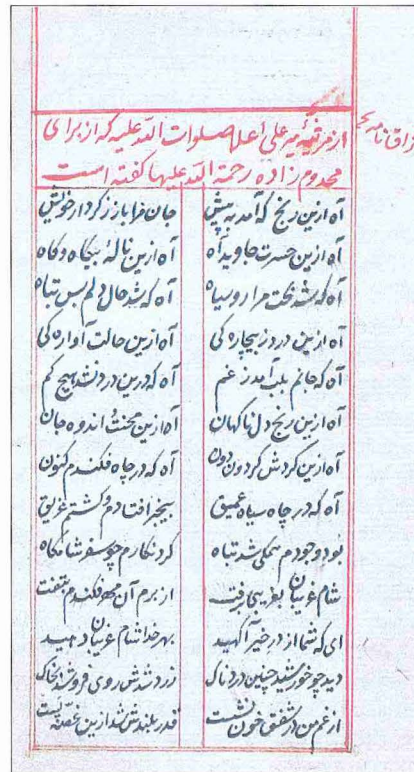
Şeyh Ebû'l-Hasen Alî el-A'lâ el-İsfahânî
(ö. 822/1419)Hurûfilik kurucusu
Fazlullah-ı Hurûfî'nin başhalifesi.

Halîfetullah Ali el-A'lâ ismiyle şöhret bulan Ebû'l-Hasan-ı İsfahânî'nin, kendisini yüceltmek için, Kur'an-ı Kerîm'de geçen (bk. el-Bakara 2/255; el-Hac 22/62; Lokmân 31/30; Sebe' 34/23) *el-alî-yü'l-azîm* (العلی العظيم) ve *el-alîyyü'l-kebîr* (العلی الكبير) ibarelerinden faydalanarak Ali adına, "en yüce" anlamına gelen *el-a'lâ* (الاعلی) sıfatını eklediği anlaşılmaktadır. Emîr Seyyid Ali ismiyle de anılmak-

tadır. Çok genç yaşta Fazlullah-ı Hurûfî'ye intisap etti. Fazlullah'ın katli ve Hurûfilik İran'da Timurlular döneminde sıkı bir takibata uğramasından sonra Suriye'ye kaçarak Şam üzerinden Anadolu'ya geçti. Anadolu'da, mensubu bulunduğu Hurûfilik fırkasının inancını yaymak maksadıyla, Fazlullah-ı Hurûfî'nin *Câvidânnâme*'sini esas alarak *Tevhîd-nâme* ve *Kıyâmetnâme* adlı iki manzum eser telif etti. Kardeşiyle beraber Anadolu'da çeşitli yerlere seyahatler yaparak Hurûfî inançlarını yaymaya çalıştı. Anadolu'da bulunduğu yıllarda bir süre kaldığı Hacı Bektaş Tekkesi'nde tekke mensuplarına *Câvidânnâme*'yi ve Hurûfî inancını "Hacı Bektâs-ı Velî tairiki" olarak tanıttı. Hatta *Câvidânnâme*'de yer alan ve ilâhî emirleri Hurûfilik inancına uygun bir şekilde yorumlayan bölümleri dervişlere sır olarak öğretti ve bunları gizli tutmalarını istedi. Uzun süre Anadolu'da kaldıktan sonra İran'a dönen Ali el-A'lâ, Nahcivan yakınlarında Alıncak'ta öldü ve Fazlullah-ı Hurûfî'nin yanına defnedildi.

Eserleri. Ali el-A'lâ'nın Farsça olarak kaleme aldığı eserlerinin tamamının ana

Ali el-A'lâ'nın *Fırâknâme* adlı eserinin ilk sayfası
(İÜ Ktp., FY, nr. 1158, vr. 41^a)

kaynağı, Fazlullah-ı Hurûfî'nin kurduğu ve bir sistem haline getirdiği Hurûfilik'in "kutsal kitabı" kabul edilen *Câvidânnâme*'dir. Çeşitli kütüphanelerde yazmalar halinde ve hepsi manzum olan bu eserler şunlardır: 1. *Tevhîd-nâme*. Şirazlı Alişah adlı bir gencin isteği üzerine kaleme alınan bu eser, *Câvidânnâme*'den mülhem olmakla birlikte, müellifi ve Hurûfilik inancı hakkında başka bilgiler de ihtiva etmektedir. 2. *Fırâknâme*. Fazlullah-ı Hurûfî'nin kızı için yazılmış bir mersiye'dir. Eserde sözü edilen Mahdum Zâde, Hurûfiler'den Emîr Nûrullah'ın anesi, Fazlullah'ın da kızıdır. 3. *Mersiye-i Birâder*. Ali el-A'lâ'nın kardeşinin öldürülmesi veya ölmesi üzerine yazılmıştır. 4. *Mersiye-i Seyyid Kemâleddîn Hüseyn*. Hurûfî ileri gelenlerinden Seyyid Kemâleddin Hüseyn'in öldürülmesi dolayısıyla yazılan bu mersiyede maktulün nerede ve kimin fetvasıyla öldürüldüğü anlatılmaktadır. 5. *Kıyâmetnâme*. Fazlullah-ı Hurûfî'nin öldürülmesini anlatan bu eserde, aynı zamanda Bektâşîliğin Hurûfilik üzerindeki etkisini gösteren "gülbank" da bulunmaktadır. 6. *Meşnevî*. Muhtemelen *Kıyâmetnâme*'nin devamı mahiyetinde bir eserdir (henüz yayımlanmamış bu eserlerin yazma nüshaları için bk. Gölpinarlı, s. 133-138; Dihhudâ, "Hurûfiyyân" md.).

BİBLİYOGRAFYA :

Dihhudâ, *Luğatnâme*, "Hurûfiyyân" md.; Emir Gıyâseddin, *İstivânâme*, Millet Ktp., Ali Emîrî, FY, nr. 269, vr. 1^a; Mîr Fâzîlî, *Risâle*, Millet Ktp., Ali Emîrî, FY, nr. 990, vr. 63^a; *Mecmû'a*, Millet Ktp., Ali Emîrî, FY, nr. 1039, vr. 92^a; Hoca İshak Efendi, *Kâşifü'l-esrâr ve dâfiu'l-eş-râr*, İstanbul 1291, s. 4-5; Abdülbâki Gölpinarlı, *Hurûfilik Metinleri Kataloğu*, Ankara 1973, s. 14-15, 133-138; Hüsamettin Aksu, *Emîr Gıyâseddin Muhammed el-Esterâbâdî ve İstivânâmesi* (doktora tezi, 1981), İÜ Ed. Fak.; H. Ritter, "Studien zur Geschichte der Islamischen Frömmigkeit, II: Die Anfänge der Hurûfîsekte", *Oriens*, VII/1, Leiden 1954, s. 1-54; H. Algar, "Ali al-A'lâ", *Elr.*, I, 858.

HÜSAMETTİN AKSU

ALİ el-ASGAR

(bk. ZEYNELÂBİDİN).

ALİ AŞKÎ BEY

(ö. 1882 [?])

Türk dinî eserler bestekârı ve şair.

İstanbul'da doğdu ve orada yaşadı. Beylikçi Hacı Sâlih Ağa'nın oğlu olduğu için Beylikçizâde lakabı ile tanındı. Babasından kalan mal varlığı sayesinde ra-